

la nostra -v- hi correspon -u-) hi ha «*babous*: vapeurs» i «*babourado*: touffeur, bouffée» (Dupleich, *Dictionnaire du Patois de Saint Gaudens*). La VCatalà, baixempordanesa, va usar un cop *vaor* per *vaor*, baf, 'bravada'. En deu ser derivat el nom del procediment culinari que el *L. de StSoví* (S. XIV) designa com *baborada*: «a sardina fresqua e oblada age --- hom feta *baborada*, e vaya desús, e bulla ab lo pex encemps» (NCL. CXV, § 194, p. 200.4f., descripció, § 197).

Vapor és avui un mot usat per tota la gent educada, i més a les ciutats, encara que és dels pocs mots en -or que es pronuncien amb -r sensible pertot (fins a les Illes). El mot acompanya moments decisius en la història de la Catalunya moderna. *El Vapor*, 1833-38, és el periòdic motor del romanticisme i el progressisme, el que publica els transcendents poemes d'Arribau i Milà i Fontanals. Les grans empreses industrials es creen amb l'explotació del vapor, fent que el mot es torni la designació de la fàbrica mateixa: el més cèlebre, el *Vapor* dels Bonaplata, avorrit per la naixent massa obrera, és incendiat per les turbes l'any 1835 (Coromines, O. C., 1133b14f.). D'ací, les «quatre classes del Vapor».

DERIV.: *Vaporar* (fi S. XV, *AlcM*), antiquat (com nota Lab.). *Vaporament* [Lacav.]. *Vaporable*, S. XIV 'vaporós', *DAG*. *Vaporació*. *Vaporada*, cites d'escr. Renaix. en *DAG*, i *AlcM*. *Vaporador*; *vaporadora*. *Vaporatiu* «l'ayre, qui participa ab lo cors, de les coses odoratives qui són *vaporatives*», Lull (Do. Pu. 1906, 165).

Vaporejjar. *Vaporitzar*; *vaporització* [Labèrnia, a la p. 1040]; -itzable, -itzador. *Vaporós* [Lab.] «la pintura *vaporosa*» de Joaquim Vayreda (1869-94), cf. Coromines, O. C., 1128b); *vaporositat* [1890, *DAG*; Narcís Oller]. *Vaporatiu*. *Vaporejjar* val. «evaporar, essalar, salir los espíritus afuera de algún cuerpo, como sucede con el agua que está caliente, con un cuerpo fatigado y caluroso, que despidе vaho y vapor de sí», *CRos*, *Dicc.* 1764, p. 729. *Desvaporar*, creació catalana, sense parió en les llengües veïnes [fi S. XIX, eds. tardanes de Lab., Vogel]; *desvaporador* [1911, Vogel] «desvaporar-se figt. 'esbravar-se entusiàsticament', Coromines, 1930 (O. C., 1621b); *desvaporament*.

Evaporar, ll. *evaporare* 'llançar vapor' [c. 1385, Eiximenis]: «lo parlar axí buyda e fa *evaporar* lo cor, axí com axeta o duyl de vexell destapat buyda lo vexell», *Terç*, 392. *Evaporat*, *evaporada* (dona ev. 'la frivola i impúdica' Lacav., =fr. *une évaporée*); *evaporable* [Belv.]; *evaporació* [Belv.]; com a terme de químics, Lab. 1840, p. 1009]; *evaporador*, -adora; *evaporament* [Lacav.]. *Evaporatiu*; *evaporatori*.

CPT.: *Vaporífer*. *Vaporiforme*. *Evaporòmetre*.

Vaquer, -era, *vaqueria*, *vaqueris*, *vaquero*, *vaqueró*, V. *vaca* *Vaqueta*, V. *baqueta* i *vaca* *Vaquetejar*, V. *baqueta* *Vaquí*, V. *vaca*

VARA, del ll. VARA 'travessar en forma de pont', 'puntal forcat destinat a sostenir alg. c.', 'cavallet per serrar fusta', pròpiament fem. de l'adj. VARUS, -A, -UM, 60

'garrell, de cames arquejades'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII.

Figura *vares*, en plural en un text de 1279-99, que crec empordanès com a nom d'una mida de tela llistada «avia y x *vares* de uit de Bruyyoles, qui valien 80 mor<abetins>» (*BABL* VII, 247 (=Bruges?)). *Vara* figura ja en els diccs. de rims de J. Marc (1371), n.º 519, i Aversó (342.17), però també podria ser el present de VARAR (que de tota manera figura en Aversó). En tot cas consta assegurat per la rima, en un autor de llenguatge tan genuí com JRoig: «una sposalda, / ja desflorada / sens de casar, / lo jorn d'arrar / --- / sabé fingir, / mostrant tenir, / al cos, diable: / espaventable / torcent la cara, / pres una *vara*, / mou tots de brega / ---» (*Spill*, 3204).

Sentits secundaris: mesura de llargària, pròpia de les terres de l'Ebre i P. Val., oscil·lant, segons els llocs, entre uns 80 i uns 90 centímetres. A l'extrem Sud és més curta, car segons em digueren a Santa Pola, allí no li reconeixen més que dos peus de llarg (1963). Més general en castellà, incloent-hi el de l'alt Aragó: a Bielsa els escalons més destacats són: *la vara*, *media vara* i *palmo* («se me vendebas media vara de paño te pagaría ---», 1965).

Insígnia de la justícia, o d'altres autoritats (vegeu el diccionari Aguiló etc.). D'aquí passa al mateix «càrrec de què és insígnia la vara d'una autoritat elevada», i espt. en el P. Val. l'usen amb paper metonímic, per l'autoritat o jurisdicció mateixa (diccs. Escrig-Llombart, i MGadea); més encara, sembla que arriben a usar-lo, com s'usa *jurisdicció*, en el sentit territorial, per al terme d'una jurisdicció: «San Miquèl de Sotèrnes és una --- ermita --- situada en la Vega de València, *vara* de Quart, al Ponent y a mitj' hora de dita ciutat, front a la creu de Mislata», MGadea (*T. del Xè* II, 134).

D'aquesta, una altra extensió és 'la persona mateixa que té tal autoritat, com ho mostra el joc de nois dit *a vares i lladres*, en què per *vares* s'entén els agents de justícia o de policia, encarregats de perseguir uns crimsinosos': «uno de los juegos más comunes entre los muchachos de todos países, es el que en catalán se conoce con el nombre de *a vares i a lladres* --- que quizá despierte en sus tiernas inteligencias la duda de si en la sociedad hay otra cosa más que ladrones y guardas encargados de perseguirlos», Coromines (*La Educación inmoral*, article d'oct. 1895, p. p. O. C. Cast., p. 10b).

Vara en llatí era un terme tècnic d'arquitectes i constructors de totes menes. Les seves accs. variades, molt especials en la llengua clàssica, apareixen en romanç generalitzades, prenent-hi el valor del ll. *virga*, en tant que designava qualsevol pal llarg i prim. Només s'ha conservat en les tres llengües romàniques d'Hispania — en cast. documentat des del 3.^r quart del S. XIII (*Libro de Alexandre*); potser també prov. mod. *varo* «gauge, housine, baguette», *TdF*, amb extensió geogràfica difícil de precisar: és notable que manqui en la secció dialectal més afí a la hispànica, o sigui el gascò (res no en diuen Rohlfis ni Palay, i tampoc és aranès); de més a més, amb sentits especials ha